

בס"ד. שיחת יום ב' דחג הסוכות, ה'תשכ"ט.

בלתי מוגה

כ"ק אדמו"ר שליט"א נטל ידיו הק' לסעודה.

א. אצל בני ישנם בכללות ב' קוין: קו התורה — מלמעלה למטה, וקו התפלה — מלמטה למעלה.

[ובכל אחד מהם יכולים לפעול בעילוי אחר עילוי — לא מבעי בנוגע לקו התפלה, שלהיותה מלמטה למעלה, הנה גם לאחרי שנתעלה, יכול להוסיף ולהתעלות לדרגא נעלית יותר, כמ"ש 'ילכו מחיל אל חיל', אלא גם בנוגע לקו התורה שהיא מלמעלה למטה, שהרי גם בזה יש צורך בענין של הכנה כדי שהמשכה למטה תהי' כדבעי למהוי, שזהו ע"י ענין התפלה, 'סולם מוצב ארצה'²].

וכללות החילוק ביניהם — שבתורה צריך תמיד להוסיף ענינים חדשים, "לאפשא לה"³,

— ולכן, אי אפשר לצאת י"ח מצות תלמוד תורה ע"י לימוד ענין אחד בתורה ריבוי פעמים, מאה פעמים ואחת⁴; בודאי נחשב גם זה ללימוד התורה, וצריך לברך לפנ"ז ברכת התורה, אבל עיקר החיוב דתלמוד תורה [שעי"ז נעשה "יחוד נפלא שאין יחוד כמוהו כו" (גם בלימוד שאר חכמות), כמבואר בתניא⁵] הוא דוקא באופן שמוסיף ענינים חדשים בתורה —

משא"כ בתפלה — הרי אדרבה: נוסח התפלה הוא בשוה בכל יום (וג"פ ביום), ללא שינויים, כמ"ש הרמב"ם⁶ שבתחילה הי' כל אחד מתפלל "לפי כחו .. כפי יכלתו", עד שעמדו אנשי כנסת הגדולה ותיקנו נוסח אחד לכל בני: "שלש ראשונות שבח לה', ושלש אחרונות הודי', ואמצעיות .. שאלת כל הדברים לכל חפצי איש ואיש כו"⁷.

וטעם הדבר שבתפלה יכול להיות נוסח שוה בכל יום — לפי

(1) תהלים פד, ח. וראה ברכות ומו"ק פ"ב ה"ב. וש"נ.

(4) ראה חגיגה ט, ב. תניא פט"ו.

(5) פ"ה. וראה תו"מ חני"ג ע' 284 הערה

185. וש"נ.

(6) הלי' תפלה פ"א ה"ב"ג.

(7) שם ה"ד.

(1) תהלים פד, ח. וראה ברכות ומו"ק פ"ב ה"ב. וש"נ.

(2) ויצא כח, יב. וראה זהר ח"א רסו, ריש

ע"ב. ח"ג שו, ריש ע"ב. תקו"ז תמ"ה (פג,

א).

(3) זח"א יב, ב. וראה הלי' ת"ת לאדה"ז

שישנו ענין החידוש בנוגע לניצוצים המתבררים, שבכל יום מתבררים ניצוצים חדשים כו"⁸.

אמנם, אף שבתורה צ"ל ענין של חידוש דוקא, "לאפשא לה", מ"מ, יש ענין וצורך לחזור גם על דברים שכבר נאמרו לפני"ז, ובפרט שמאז שדובר על זה בפעם האחרונה עברה כבר שנה שלימה, "זרע וקציר וקור וחום וקיץ וחורף"⁹, הרי בודאי שיש מקום לחזור על הדברים.

ב. ובכן:

דובר כמ"פ¹⁰ שנוסף על כללות הענין ד"מועדים לשמחה" שישנו בכל יו"ט, יש שמחה נוספת בחג הסוכות, שלכן נקרא "זמן שמחתנו", משא"כ חג הפסח, שנקרא "זמן חרותנו".

ונוסף לזה יש גם שמחה יתירה ששייכת ליום שני דחג הסוכות — "שמחת בית השואבה", שהיתה מתחילה "במוצאי יום טוב הראשון של חג"¹¹. ואף שעומדים עתה ביום שני, ולא בלילה, הרי זה עדיין באותו ענין, כמובן מדברי הגמרא¹² "כשהיינו שמחים בשמחת בית השואבה לא ראינו שינה בעינינו, כיצד, שעה ראשונה וכו' משם וכו' מכאן ואילך לשמחת בית השואבה", ובפרט שעומדים עדיין קודם חצות הלילה, כך, שישנו העילוי דיום שני.

ואף שכאשר "מפני חטאינו גלינו מארצנו"¹³, אין מקיימים שמחת בית השואבה בפועל ובגלוי כמו בזמן הבית, הרי יש גם מעלה בשמחת בית השואבה כפי שנעשית בזמן הזה, ובלשון הידוע: "קלקלתנו זוהי תקנתנו"¹⁴, שכיון שאין ההגבלה ד"החליל .. שאינו דוחה .. את יום טוב"¹⁵, יכול להיות הענין דשמחת בית השואבה ביו"ט גופא¹⁶.

ג. ויה"ר ששמחה זו תהי' פורצת גדר¹⁷,

ומזה יומשך על כל השנה כולה — שיוכל להיות לימוד התורה מתוך הרחבה, ועד להרחבה מבחי' "ענני במרחב י"ה"¹⁸, מרחב העצמי¹⁹,

(8) ראה תו"א מקץ לח, ג. לט, ד. ובכ"מ.	(15) סוכה נ, סע"א (במשנה).
(9) נח ח, כב.	(16) ראה גם שיחת יום ב' דחה"ס הנ"ל
(10) ראה גם שיחת יום ב' דחה"ס	(17) ראה סה"מ תרנ"ז ס"ע רכג ואילך.
דאשתקד ס"ג (תו"מ חנ"א ע' 111). וש"נ.	(18) תהלים קיח, ה.
(11) סוכה נא, סע"א (במשנה).	(19) ראה ד"ה מן המיצר אעת"ר (סה"מ
(12) שם נג, א.	אעת"ר ע' א ואילך). תרצ"ז (סה"מ תרצ"ז ע' 154 ואילך).
(13) נוסח תפלת מוסף דיו"ט.	
(14) ע"ד שבת פ, ב (ועוד): "קילקולו זהו תיקונו".	

ובאופן שיומשך ה"מרחב" גם למטה כפשוטו — שהקב"ה יוציא את כל אחד מישראל מהמדידות וההגבלות שלו, ולכל לראש — היציאה מן הגלות אל הגאולה האמיתית והשלימה ע"י משיח צדקנו, ואז תהי' גם שמחת בית השואבה כפשוטה, בהידור ובשלימות.

* * *

ד. בחג הסוכות ישנם ענינים מיוחדים שלא מצינו בחג הפסח ובחג השבועות (כשם שבחג הפסח וחג השבועות ישנם ענינים שלא מצינו בחג הסוכות), ובזה גופא, הנה מלבד הענינים ששייכים לתוכן השם "חג הסוכות", יש גם ענינים שהם שונים ומשונים לגמרי מהענינים השייכים לתוכן השם "חג הסוכות".

וכמו הענין המובא בהפטרות יום ראשון דחג הסוכות ע"ד השייכות של הגוים לחג הסוכות: "והי' כל הנותר מכל הגוים הבאים על ירושלים ועלו מידי שנה בשנה .. לחוג את חג הסוכות"²⁰.

[וענין זה מצינו בנוגע לחג הסוכות דוקא, ולא בשאר הענינים, ואדרבה: בדרך כלל, אין לגוי שייכות לעניני התומ"צ, ועד כדי כך, שכאשר גוי מוסיף ומקיים מצוה שלא נצטווה עלי', הרי זה עבורו ענין של היפך החיים²¹].

ואף שענין זה יהי' רק לעתיד לבוא, הרי כיון שהתורה הזאת לא תהא מוחלפת²², אי אפשר לומר שלעת"ל יהי' שינוי בתורה, ועכצ"ל, שהשייכות של הגוים לחג הסוכות היא גם עכשיו.

ואכן מצינו ענין זה גם בפשוטו של מקרא,

— ובהקדים, שאע"פ שהתורה נחלקת לד' חלקים פשט רמז דרוש סוד, כנגד ד' עולמות אבי"ע²³, הרי היא "תורה אחת"²⁴, ולכן, כל ענין שבחלק הסוד שבתורה, מוכרח להשתקף גם בחלק הפשט, כשם שכל ענין שבעולם האצילות מוכרח להשתקף בעולם העשי' —

שבחג הסוכות היו מקריבים שבעים פרים, כנגד שבעים אומות העולם²⁵, ובאופן שהקרבת הפרים בחג הסוכות פעלה אצל אוה"ע חיות וקיום כו', כדאיתא במדרש²⁶ "אילו היו אוה"ע יודעים מה הי' המקדש יפה להם, קסטריות היו מקיפים אותו כדי לשומרו כו'".

(24) לשון הכתוב — בא יב, מט. ועוד.

(25) סוכה נה, ב. הובא בפרש"י עה"ת

פינחס כט, יח.

(26) במדב"ר פ"א, ג.

(20) זכרי' יד, טז.

(21) ראה רמב"ם הל' מלכים פ"י ה"ט.

(22) עיקר הט' מ"ג העיקרים. ועוד.

(23) נסמן בלקו"ש חכ"א ע' 36.

וענין זה ישנו גם בזמן שאין ביהמ"ק קיים — כמ"ש²⁷ "ונשלמה פרים שפתינו", שע"י התפלה ("שפתינו") פועלים את כל הענינים שהיו נעשים ע"י הקרבת ה"פרים", ועד שע"ז באים לבנין ביהמ"ק לעתיד לבוא, ש"שם נעשה לפניך .. כמצות רצונך"¹³.

ה. וענינו בעבודת כל אחד מישראל:

כשם שישנם גוים כפשוטם, כמו"כ ישנו גם ה"גוי" שבכל אחד מישראל²⁸ — "אל זר אשר בקרבך"²⁹, ובפרטיות יותר — ז' מדות הרעים, שהם כנגד ז' עממין³⁰.

ועז"נ³¹ "ובנו בחרת מכל עם ולשון" (בשעת מ"ת³²), וכיון שענין הבחירה נופל רק על שני דברים שווים, שאז יש צורך לבחור בא' מהם, הרי מובן, שענין הבחירה לא קאי על הנשמה, שאין לה השוואה כלל עם נה"ב כו', ואפילו לא על הגוף, שהרי גם הגוף של יהודי שונה לגמרי מהגוף של גוי³³, אלא רק בנוגע לחומריות של הגוף — "הגוף החומרי הנדמה בחומריותו לגופי אומות העולם"³⁴ — ישנו ענין הבחירה מלמעלה ("ובנו בחרת").

וכשם שב"עולם גדול" ישנה הפעולה של חג הסוכות בנוגע לשבעים אומות העולם, כך גם ב"עולם קטן זה האדם"³⁵, הנה בהמשך לר"ה שבו נפעל הענין ד"תמליכוני עליכם"³⁶, ישנה גם הפעולה של חג הסוכות בנוגע לבירור החומריות כו'³⁷.

* * *

ו. כדי להבין בעומק יותר את תוכן היו"ט של חג הסוכות (שהרי כל עניני התורה צריכים לבוא בהבנה והשגה גם בעומק הדברים כו'), יש להתבונן בשמו של היו"ט, שמורה על תוכנו (כתורת המגיד³⁸).

ובכן: חג הסוכות נקרא בשם "חג האסיף", "זמן שאתה אוסף תבואתך מן השדה לבית"³⁹, משא"כ חג הפסח שהוא ב"חודש האביב",

(27) הושע יד, ג.
 (28) ראה לקו"ת דרושי שמע"צ צ, ד.
 (29) ראה שבת קה, ב.
 (30) ראה מאמרי אדהאמ"צ דברים בתחלתו (ס"ע ד ואילך). וש"נ.
 (31) נוסח ברכות ק"ש.
 (32) ראה שו"ע אדה"ז או"ח ס"ס ס"ד.
 (33) ראה שבת פו, ב. וראה גם תו"מ חל"ד ע' 107. וש"נ.
 (34) תניא פמ"ט.
 (35) תנחומא פקודי ג. ועוד.
 (36) ר"ה טז, סע"א. וש"נ.
 (37) חסר סיום השיחה (המור"ל).
 (38) או"ת בתחלתו (סי"ד).
 (39) תשא לד, כב ובפרש"י.

(27) הושע יד, ג.
 (28) ראה לקו"ת דרושי שמע"צ צ, ד.
 (29) ראה שבת קה, ב.
 (30) ראה מאמרי אדהאמ"צ דברים בתחלתו (ס"ע ד ואילך). וש"נ.
 (31) נוסח ברכות ק"ש.
 (32) ראה שו"ע אדה"ז או"ח ס"ס ס"ד.
 (33) ראה שבת פו, ב. וראה גם תו"מ חל"ד ע' 107. וש"נ.
 (34) תניא פמ"ט.
 (35) תנחומא פקודי ג. ועוד.
 (36) ר"ה טז, סע"א. וש"נ.
 (37) חסר סיום השיחה (המור"ל).
 (38) או"ת בתחלתו (סי"ד).
 (39) תשא לד, כב ובפרש"י.

"שהתבואה מתמלאת בו באבי"י"⁴⁰, וחג השבועות, שהוא "חג הקציר" (שבו מביאים שתי הלחם וביכורים)⁴¹.

והענין בזה:

חג הפסח בא לאחרי ההכנה שע"י ענין הזריעה, שקשור עם ענין האמונה, כמאמר⁴²: "מאמין בחי העולמים וזורע", היינו, שענין האמונה בא לידי ביטוי בפועל בענין הזריעה⁴³.

* * *

ז. מאמר ד"ה להבין ענין הסוכות.

* * *

ח. [כ"ק אדמו"ר שליט"א דיבר בהתמרמרות על הדוחק והצפיפות שבסוכה, ולמרות שדובר על זה כמ"פ, הרי זה כלא הי', ומתעסקים רק בענינים של מה בכך כו'. וכנראה, שעד שהוא בעצמו לא יקח את הענין בידים, לא יתוקן הדבר.

ובין הדברים אמר: היתכן שבשביל לשמוע את החידושים שלי, יש צורך ב"מסירת-נפש", "זיך מאטערן", להדחף ולהצטופף כו' (אף שאין שום תועלת ביסורי הגוף של יהודי, ואף אחד לא חפץ בכך, וגם מלמעלה אין חפצים בכך) — בה בשעה שהי' יכול לישב בביתו במנוחה וללמוד מאמר חסידות ב"לקוטי תורה" וכיו"ב (ובפרט שלאחרונה נדפסו תשעה-עשר ספרי חסידות חדשים, והלואי שיספיקו ללמדם במשך השנה).

וסיים, שבגלל הדוחק והצפיפות ברצונו לקצר (ואמר, שאין מה להדחף, כיון שבלאה"כ מסתיימת כבר ההתוועדות), אבל אעפ"כ יבאר ענין באגה"ת, בפרק ג' וד'.

*

ט. בנוגע⁴⁴ למ"ש באגה"ת פ"ג ש"מי שריבוי הצומות מזיק לו .. כמו בדורותינו אלה, אסור לו להרבות בתעניות כו'", הנה משמעות הדברים בפשטות, שבדורותינו אלה חסריים הענינים שנפעלים ע"י התעניות (ואע"פ שישנה העצה ד"חטאך בצדקה פרוק"⁴⁵, מ"מ, ע"י

44) מכאן עד סוסי"ג — הוגה ע"י כ"ק אדמו"ר שליט"א (באידיש), ונדפס בהוספות ללקו"ש חל"ט ע' 192 ואילך. במהדורא זו ניתוספו איזה ציוני מ"מ ע"י המו"ל.

45) דניאל ד, כד.

40) משפטים כג, טו ובפרש"י.

41) שם, טז ובפרש"י.

42) ירושלמי — הובא בתוד"ה אמונת

— שבת לא, א.

43) חסר כל המשך השיחה (המו"ל).

הצדקה לא פועלים אותם ענינים ממש כמו ע"י תעניות, שלכן, "כל בעל נפש כו' יחמיר על עצמו להשלים כו' מספר הצומות כו'").

אבל באמת⁴⁶ — כיון שהקב"ה מהוה תמיד את הבריאה מאין ליש (כמבואר בארוכה בשעהיהו"א בתחלתו), וכוונת הבריאה היא בשביל ישראל ובשביל התורה⁴⁷, הרי לא יתכן שתהי' בהבריאה מציאות שתפריע ח"ו לעניני התורה; לא יתכן שהקב"ה יברא בעולם מציאות שלא תאפשר (גם כשהאדם יבחור בטוב כו') את הענין ד'ונרצה לו"⁴⁸ (שנעשה ע"י קרבנות או ע"י תעניות שבמקום קרבנות)⁴⁹.

וכל זה — אפילו בנוגע ליחיד, דכיון ש"כל אחד ואחד חייב לומר בשבילי נברא העולם"⁵⁰, היינו, שכל העולם עם כל הפרטים שבו נבראו — ומתהווים תמיד — בשביל יהודי זה, כדי שהוא (האיש הפרטי) יוכל למלא תפקידו — הרי לא שייך שתהי' מציאות בעולם שתמנע ממנו מלמלא את תפקידו, היפך ד"בשבילי נברא העולם".

ואם הדברים אמורים בנוגע ליחיד, הרי זה במכ"ש בנוגע לכלל ישראל, ובמשך של כמה דורות. ובמילא מובן, שאי אפשר לומר שהקב"ה ברא מציאות כזו שלא תאפשר לכל בני"ש בדורותינו אלה" את הענין ד"ונרצה לו".

י. עפ"ז תתבאר גם הקושיא בדרושי חסידות ד"ה יו"ט של ר"ה שחל להיות בשבת⁵¹ על דברי הגמרא⁵² בהטעם שאין תוקעין בשופר בר"ה שחל בשבת, ש"רבנן הוא דגזור בי' .. שמא .. יעבירונו ד' אמות ברשות הרבים": איך דחו חז"ל מצות עשה דאורייתא — ובפרט מצות שופר שהיא "מצוה רמה ונשאה מאד"⁵³, והרבה כוונות תלויות בה⁵⁴ — בשביל חשש זה⁵⁵? ומזה מכריחה תורת החסידות, שבר"ה שחל להיות

תלויים בעבודתו (ראה רמב"ם ה' תשובה פ"ג ה"ד) — דוגמת אדה"ר שע"י מעשיו פעל (ראה לקו"ת מסעי פט, ג) בכל העולמות (משיחת ש"פ נח תשכ"ה (תו"מ חמ"א ע' 204)).

(51) נסמנו בהערות דלקמן. וראה גם תו"מ סה"מ תשרי ע' יז. ע' נא. וש"נ.

(52) ר"ה כט, ב.

(53) המשך תרס"ו בתחלתו.

(54) לקו"ת דרושי ר"ה נו, א.

(55) בלקו"ת ובהמשך תרס"ו שם הלשון: "מה ראו כו' והלא החשש הוא להדיוטים כו'", אבל בסידור (עם דא"ח — רמ, ג) אינו מסיים "והלא החשש הוא להדיוטים כו'",

(46) לשלימות הענין — ראה שיחת ש"פ בראשית ס"ה ואילך (לקמן ע' 239 ואילך). וראה גם לקו"ש ח"ז ס"ע 51 ואילך.

(47) פרש"י ורמב"ן ר"פ בראשית.

(48) ויקרא א, ד.

(49) ראה אגה"ת פ"ב.

(50) סנהדרין לז, סע"א (במשנה). וראה

גם תניא רפמ"א.

וממה שלמדו (בסנהדרין שם) חיוב זה ממה ש"נברא אדם (הראשון) יחידי", מוכח, שכוונת חז"ל בענין "בשבילי נברא העולם" היא (לא רק לחלקו בעולם, אלא) לכל העולם כולו, וגם לכל העולמות העליונים, שכולם

בשבת אין צורך בתק"ש, כיון שהענינים שנמשכים ע"י תק"ש, נמשכים (לאחרי חורבן בית ראשון) בשבת מצד עצמו.

ולכאורה אינו מובן: ישנו כלל ש"יש כח ביד חכמים לעקור דבר מן התורה"⁵⁶, וא"כ, מהי הקושיא "איך⁵⁷ דחו", או "איך⁵⁸ הי' כח ביד חכמים לעקור"?

אך הביאור הוא כנ"ל — שלא יכולה להיות בבריאה מציאות שתפריע ח"ו לתומ"צ, ואם גם בשבת ישנו החיוב דמצות תק"ש (לפי הקס"ד), לא יתכן שיצטרכו לחשוש "שמא יעבירנו", שהרי אז יתפרש הדבר שהקב"ה קבע את הבריאה באופן שבהכרח שתחסר המצוה דתק"ש (וכיון שלא יתכן הדבר, עכצ"ל שאין לחשוש "שמא יעבירנו").

ומזה שחז"ל חששו לכך, וגזרו שבר"ה שחל בשבת לא יתקעו בשופר, מכריחה תורת החסידות שבר"ה שחל בשבת אין צורך בתק"ש, כנ"ל.

יא. וכשם שבנוגע לטעם שאין תוקעים בשופר בר"ה שחל בשבת, הנה אע"פ שבחיצוניות הרי זה לפי שיכול להפריע לענינים אחרים ("שמא יעבירנו"), הנה בפנימיות הרי זה לפי שבשבת אין צורך בתק"ש — כן הוא גם בענינו:

"מי שריבוי הצומות מזיק לו .. כמו בדורותינו אלה" ש"אסור לו להרבות בתעניות" — הנה אע"פ שבחיצוניות הרי זה לפי שריבוי הצומות יכול להזיק לו, הרי מזה גופא שהקב"ה קבע בבריאה ש"בדורותינו אלה" לא יוכלו להתענות, מוכח, שאין צורך בריבוי צומות (ודי במספר הצומות ש"ישער בנפשו שבודאי לא יזיק לו כלל"), כי, הענין "שיהי' לרצון לפני ה' ומרוצה וחביב לפניו ית' כקודם החטא"⁴⁹ (שנמשך ע"י ריבוי תעניות), הנה "בדורותינו אלה" שלפני משיח, הרי זה נמשך ע"י מספר קטן יותר של תעניות וע"י צדקה.

ומזה מובן, שכך הוא גם בנוגע לאלו שאין להם אפשרות ליתן ריבוי צדקה כפי מספר הצומות על חטאיהם — שכיון שמלמעלה העמידו אותם במעמד ומצב זה, הרי זה הוכחה שאינם זקוקים לזה⁵⁹.

שמזה מוכח שהקושיא היא גם בלאה"כ, ומ"ש בלקו"ת "והלא החשש כו", הוא רק בכדי לחזק את הקושיא. ובהמשך ר"ה תש"ג בתחלתו, מפורש: "ועוד זאת כו".

(56) תוד"ה וחותרם — ברכות טז, א. ג. עיי"ש.

(57) רד"ה יו"ט של ר"ה תרנ"ט. תרס"ה. תש"ג. ועוד.

(58) סידור שם.

(59) ובדוגמת המבואר בתו"א מג"א צח, ג. עיי"ש.

ובכ"מ.

יב. ועוד ענין בזה:

הדין הוא⁶⁰: "כל העוסק בתורת עולה כאילו הקריב עולה" [ועד שיש דעה⁶¹ שזה לא רק "כאילו" (בכ"ף הדמיון), אלא זה פועל אותו ענין ממש כמו קרבנות, שלכן "אינו צריך כו' עולה"], דכיון שבזמן שאין ביהמ"ק קיים אי אפשר להקריב קרבנות, לכן, העסק — ואפילו הקריאה בלבד⁶² — בתורת הקרבנות הוא במקום הקרבת קרבנות.

ומזה מובן גם בנוגע לתעניות (וצדקה) שבמקום קרבנות, שכאשר אין אפשרות להתענות ריבוי צומות (וליתן ריבוי צדקה), הנה ע"י לימוד בתורה — באופן של "עסק" או אפילו באופן של "קריאה" — בענינים אלו, נעשית "התגלות רצון העליון ב"ה"⁴⁹, כאילו (או יותר מאשר "כאילו" בכ"ף הדמיון) הי' מתענה כל מספרי הצומות המפורשים בתקוני תשובה מהאריז"ל⁶³.

יג. מהנ"ל מובן גודל העילוי שישנו בלימוד "אגרת התשובה": כיון שבתשובה ישנם כמה מדריגות שאין בנקל כ"כ להגיע אליהם, — (כמו מדריגת תשובה עילאה, ואפילו בנוגע לתשובה תתאה אומר רבינו הזקן לקמן בפ"ז ש"דרך האמת והישר לבחי' תשובה תתאה הם ב' דברים", שלכאורה אינם בנקל כ"כ) — הנה ע"י לימוד "אגרת התשובה" — "הלכות תשובה" כפי שנתבארו בתושב"כ של פנימיות התורה — הרי זה "כאילו" עסקו בעבודת התשובה בכל המדריגות המבוארים באגרת"ת.

(60) מנחות קי, א. שו"ע אדה"ז או"ח ס"א סי"א, ובמהדו"ב שם בסוף הסימן.

(61) מנחות שם.

(62) ראה תענית כז, ב: "בזמן שקוראין כו'". ומה שאמרו (מנחות שם) "כל העוסק כו'", צריך לומר ש"העוסק" לאו דוקא (ובפרט שבכ"י (או"ח סוס"א) הביא ב' מרז"ל אלו ביחד). וכן מוכח ממה שאומרים פרשת העולה כו' קודם התפלה מטעם כל העוסק כו' כאילו הקריב (או"ח שם) — אף שלימוד התורה שקודם התפלה אינו בדרך התעסקות (שהרי עיקר זמן ת"ת עיין בשו"ע אדה"ז או"ח ר"ס קנה) ומעלת לימוד התורה הוא כשבאה לאחרי התפלה דוקא, כידוע בענין "שתהא תפתי סמוכה למטתי" (ברכות ה, ב.

וראה לקו"ת ברכה צו, ב).

ועפ"ז יומתק מה שאדה"ז (במהדו"ב סוס"א) מוסיף שדרשת כל העוסק כו' היא "ע"פ זאת התורה לעולה גו'" (דלכאורה למאי נ"מ) — שהוא לתרץ ולהכריח ש"עוסק" לאו דוקא, כ"א שתהי' "התורה לעולה". — ולהעיר מהל' ת"ת לאדה"ז פ"ב הי"א (משיחת ש"פ וישב תשכ"ו (תו"מ חמ"ה ע' 302 הערה 40)).

(63) ואף שמוז' שא"א לו להתענות מוכרח שאינו צריך (כ"כ) לריבוי הצומות (כנ"ל סי"א), מ"מ, אין זה בדומה להמשכה שע"י "כל העוסק כו' כאילו כו'". — ובדוגמת מה שגם ברי"ה שחל בשבת צריך לאמירת פסוקי שופרות שבתורה.

ונוסף לזה: כיון שישנו פס"ד בתורה⁶⁴ "תלמוד מביא לידי מעשה", הרי הלימוד יביא לכל המדריגות שבתשובה בפועל.

ועוד בזה, דבנוגע ללימוד — הרי אין חילוק בין דורותינו אלה להקודמים (ואדרבה, שהרי ניתוסף מה שתלמיד ותיק חידש), וא"כ פעולתו בתקפו עומד להחליף גם כהחיוב דדורות ההם. וק"ל.

ועי"ז הנה — כפסק רז"ל⁶⁵ — "מיד [וכפי שרבינו הזקן מוסיף⁶⁶ (בנוגע למחילה וסליחה, שמזה מובן גם בנוגע לגאולה, וכדברי רבינו הזקן שמיד לאחרי ברכת "חנן המרבה לסלוח" מברכים "גואל ישראל") (תיכף ומיד⁶⁷] הן נגאלין", ע"י משיח צדקנו, יבוא ויגאלנו בקרוב ממש.

* * *

יד. בהמשך הפרק מבאר רבינו הזקן כיצד יכולים להשלים מספר הצומות⁶⁸: "ויכול לדחות לימים הקצרים כו"⁶⁹, "וגם יכול לאכול מעט כג' שעות לפני נ"ה כו"⁷⁰, ועד לאופן (בנוגע לתשלום רנ"ב צומות) של תענית "עד אחר חצות היום בלבד", ש"ב חצאי יום נחשבים לו ליום א'" (אע"ג שזהו רק "לענין זה", ורק בירושלמי מיחשב תענית).

וצריך להבין:

איתא בשו"ע⁷¹ שתענית הפסקה של "שני ימים ושני לילות רצופים יש להשוותם לארבעים תעניות" (וגם לדעת הרמ"א, אדם חלוש (שעל זה מדובר באגה"ת כאן) "סגי לי' בב' ימים רצופים").

ולכאורה: כיון שרבינו הזקן מבאר כל האופנים להקל השלמת מספר הצומות — הי' צריך להביא גם האופן שתענית של ב' מעל"ע רצופים נחשבת לארבעים תעניות (שזהו קל יותר לבריאות, כדמוכח מדברי הרמ"א הנ"ל)?

ואע"פ שבנוגע לתעניות של תשובה שנזכרו ברוקח ש"כל דבריו

תשח"י (תו"מ חכ"א ע' 190 הערה 15)).

68) מכאן עד סוסט"ו — הוגה ע"י כ"ק

אדמו"ר שליט"א (באידיש), ונדפס בלקו"ש חל"ט שם ע' 195 ואילך. במהדורא זו

ניתוספו איזה ציוני מ"מ ע"י המו"ל.

69) ראה שו"ע או"ח סתקס"ח ס"ג

ובמג"א סק"ג.

70) ראה "מ"מ, הגהות והערות קצרות"

לתניא כאן (ע' תיד ואילך). וש"נ.

71) או"ח שם ס"ד.

64) קידושין מ, ב. הל' ת"ת לאדה"ז פ"ד ה"ב.

65) רמב"ם הל' תשובה פ"ז ה"ה. אגה"ת פי"א.

66) אגה"ת שם.

67) תוספות "תיכף" על "מיד" — עיין

תענית (יט, ב) "איזהו מיד שלהן כו". רש"י

ד"ה מיד שבת פט, א. משא"כ "תיכף" —

עפמ"ש"כ זבחים לג, א. תוד"ה כל (סוטה לט,

א). שו"ע או"ח סקס"ו (משיחת ש"פ וישלח

דברי קבלה", כתב החתם סופר⁷² שאין לסמוך על מ"ש בשו"ע שתענית הפסקה היא במקום מ' יום (או כמ"ש בספרי מקובלים: במקום כ"ו יום), כיון ש"דבר זה אין לו סמך מן הראשונים כלל" — הרי החת"ס עצמו אומר שם שבנוגע לתעניות שהוסיפו המקובלים יכולים לסמוך על העצה הנ"ל, לפי ש"הם אמרו והם אמרו". וכיון שבאגה"ת מדובר אודות הצומות "לכל עון ועון מעוונות החמורים כו'", והמקור לרובם של הצומות הוא רק בדברי המקובלים הנ"ל, אינו מובן: למה לא הביא עצה הנ"ל?

בתניא ישן מצאתי הגהה (אינו ידוע ממי)⁷³, שמזה שרבינו הזקן לא הביא ענין הנ"ל, מוכח, שס"ל כדעת הפוסקים⁷⁴ שבימינו אלה, מצד חלישות הדורות, אסור להתענות תענית הפסקה של ב' מעל"ע. אבל, קשה לומר שרבינו הזקן יחלוק על המחבר והרמ"א שס"ל שמותר להתענות תענית הפסקה⁷⁵.

טו. אבל כאשר מעיינים בהמשך הענינים שבאגה"ת — הרי הקושיא מלכתחילה ליתא:

המדובר כאן (בד"ה "ומ"מ כל בעל נפש") בא בהמשך למ"ש לפנ"ז "מי שריבוי הצומות מזיק לו .. אסור לו להרבות בתעניות .. ומכ"ש מי שהוא בעל תורה שחוטא ונענש בכפלים, כי מחמת חלישות התענית לא יוכל לעסוק בה כראוי". ועל זה ממשך: "כל בעל נפש .. יחמיר על עצמו להשלים כו'".

וכיון שמדבר כאן אודות מי שריבוי הצומות מזיק לו, לכן מחפש

הטעם, בטל בנוגע לכולם.

(ב) גם בנוגע לעצמו — באם יתענה פעם א' (בימי הבחורות כשהוא בריא כו'), ה"ה נוקט החומרא דטעם הנ"ל, ובמילא עי"ז פס"ד עצמו להתענות כל משך ימי חייו, שבימי הזקנה הרי בו בעצמו יש חשש לסכנה. (ג) בהפסקות (דנדו"ד) — בכל רגע ורגע דיום הב' יכול להפסיק תעניתו ולהתענות לאחר זמן לט תעניות ואין בכך כלום (ואדרבה — חומרא היא), משא"כ במחרת יוה"כ באם יחזור בו.

(ד) עפי"ז — בהפסקות יש לו פת בסלול ולא ירעב כ"כ, משא"כ ביוה"כ פ. ועוי"ל בזה. ואכ"מ.

(72) בשו"ת או"ח סקע"ג — נדפס בשו"ע שם על הגליון.

(73) נדפסה לאח"ז בלקוטי הגהות לתניא (קה"ת תשל"ד) ע' נח.

(74) בהג"ה זו מצויין לשו"ת הלק"ט ח"ב סרנ"ב, ואינו תח"י עתה לראות בו.

(75) בסו"ס תרכד כתב הרמ"א והובא בשו"ע אדה"ז שם ס"י (על צום ב' ימים) "יש לחוש לסכנה". — וכדי שלא יסתור א"ע, י"ל החילוק בפשטות:

(א) בנוגע ליוה"כ"פ הרי הטעם דספיקא דיומא וכו' שוה בכל בניי — וכיון דלכמה מהם (להעיר מל' אדה"ז בשו"ע שם: "רוב הצבור כו'") "יש לחוש לסכנה", וביטלו רז"ל

עצות שיקלו את התענית [לדחותן לימים הקצרים כו"]; "לאכול מעט כג' שעות לפני נ"ה כו", (ולתשלוש ג' פעמים) להתענות "עד אחר חצות היום", שלא יזיק לבריאות גופו, ולא יפריע לעסק התורה כראוי.

והרי מובן בפשטות, שאין מקום להביא כאן את הענין של תענית הפסקה של ב' ימים רצופים — כיון שתענית כזו מזיקה לבריאות הגוף (אפילו בזה שאין לחשוש לסכנה כלל) ומפריעה לעסק התורה;

הקולא שבאה ע"י הדין הנ"ל שתענית ב' ימים רצופים שוה לתענית של מ' יום (או כ"ו יום) — היא בנוגע לימים אחרים, שבהם לא יצטרך להתענות. אבל בב' ימים אלו גופא הרי זה יכול להזיק כו'. ובאגה"ת מביא האופנים דגם ביום התענית עצמו יהי קל יותר. ולכן אין מקום להביא ענין זה בנוגע לענין המבואר באגה"ת כאן⁷⁶.

*

טז. לאחרי⁷⁷ שרבינו הזקן אומר ש"כל בעל נפש .. יחמיר על עצמו להשלים .. מספר הצומות לכל עון ועון מעוונות החמורים שחייבין עליהם מיתה עכ"פ, ואפילו בידי שמים בלבד" (לא רק לפדות בצדקה, אלא לצום בפועל ממש — פעם אחת (של מספר הצומות) תענית שלם, ועוד ב' פעמים — ד"פ עד אחר חצות היום), מוסיף: "וכן לשאר עונות כיוצא בהן", היינו, שגם שאר עוונות שאין עליהם חיוב מיתה, הרי הם "כיוצא בהן", בדומה לעוונות החמורים שחייבין עליהם מיתה⁷⁸ [כמו העלמת עין מן הצדקה, ועוד, שעליהם אומר לקמן בפ"ז "שהן ממש כע"ז וג"ע וש"ד"], ולכן גם התעניות על עבירות אלו (אף שאין בהם חיוב מיתה, אפילו לא מיתה בידי שמים), אין לפדותם בצדקה, אלא להתענות בפועל.

אדמו"ר שליט"א (באידיש), ונדפס בלקו"ש שם ע' 197 ואילך. במהדורא זו ניתוספו איזה ציוני מ"מ ע"י המו"ל.

78) אין לפרש שכוונתו ב"וכן לשאר עונות כיוצא בהן" הוא לעונות החמורים שחייבין עליהם מיתה שהן כיוצא הוצאת ז"ל שמירי לפניו, כי (א) "כיוצא בהן" הוא לשון רבים, ומקודם נקט רק חטא אחד — הוצאת ז"ל. (ב) הרי כותב מקודם בפירוש "לכל עון ועון כו", והוצאת ז"ל נקט רק לדוגמא — "כגון", וא"כ אין שום חידוש בשאר עונות כו'.

76) לכאורה י"ל דבלאה"כ ל"ק, דמהרמ"א שם (סתקס"ח ס"ד) מוכח דהפסקה הנ"ל מחליפה מ' תעניות — במקום שהם "כדי להצטער ואז משינין האי צער להאי צער" כו'. משא"כ כשמספר ימים נדר (עיי"ש. וצע"ק). ובנדון דאגה"ת הרי המספר דפ"ד תעניות הוא מפני שצ"ל ב"פ מב, ועד"ז בהתעניות דספ"ב (ראה מ"ח מס' התשובה). אבל במ"ח (מס' התשובה רפ"א) מקדים בפי' ש"יכול למהר לעשותם — התעניות — בהפסקות". ואכ"מ.

77) מכאן עד סוסי"ח — הוגה ע"י כ"ק

ומפרש ש"שאר עונות כיוצא בהן" שצריכים להתענות עליהם בפועל, הנה "כל לב יודע מרת נפשו וחפץ בהצדקה" (כ"מ פשטות הסגנון דקאי רק אלפניו ולא גם אלפני פניו).

ואינו מובן:

(א) פשוט הדבר שמדובר אודות עבירות שהאדם "יודע" (וזוכר) שעשה אותם, שהרי על עבירות ששכח עליהם או שמלכתחילה לא ידע אודותם, לא יתענה (ואפילו לא יתן צדקה). וא"כ, מהי כוונת רבינו הזקן במ"ש "אשר כל לב יודע מרת נפשו"?

[ואין לומר שכוונת רבינו הזקן לחדש שצריך להתענות רק על עבירות ש"יודע", שזוכר בוודאות שעשה אותם, ולא על עבירות שאינו זוכר בוודאות — כי:

(א) השאלה אודות ספק אם עבר — (א) אינה נוגעת לענין ד"יחמיר על עצמו" המבואר כאן, שהרי שאלה זו היא גם אם אינו רוצה להחמיר (כיון שאינו "בעל נפש", או בנוגע לעבירות שבהם אין צורך להחמיר) להתענות דוקא, אלא רוצה לפדות התעניות ע"י הצדקה. (ב) גם בענין ד"יחמיר על עצמו כו"י יכולה להתעורר שאלה זו כשיש ספק בנוגע ל"עוונות החמורים שחייבין עליהם מיתה". וא"כ, מדוע כתב זאת רבינו הזקן דוקא בנוגע לענין ד"יחמיר כו"י, ובזה גופא — בנוגע ל"עוונות כיוצא בהן"?

(ב) לפי פירוש זה לא מתאים הלשון "כל לב יודע כו"י" — דאדרבא: כאן גופא מדבר אודות אלו שיש להם ספק ואינם יודעים (ועל זה אומר שמספק אין צריך להחמיר), וא"כ, למה אומר "כל לב יודע כו"י"?.]

(ב) מקום הידיעה הוא במחש. ולמה אומר "לב יודע"? — מצינו אמנם לשון זה בפסוק⁷⁹, אבל מובן, שרבינו הזקן לא מעתיק סתם לשונות של פסוקים, וכיון שכתב כאן הלשון "לב יודע", עכצ"ל שנוגע לו כאן הענין ד"לב יודע" דוקא.

(ג) גם צריך להבין דיוק הלשון "לב יודע מרת נפשו" — דלכאורה, נוגע כאן הידיעה שעבר עבירות אלו, ומהו הדיוק "יודע מרת נפשו"?

(ד) לשם מה מוסיף "וחפץ בהצדקה" — הרי כבר אמר בתחילת

הענין שמדבר כאן אודות "בעל נפש החפץ קרבת ה' לתקן נפשו כו'", ולמה צריך להוסיף "וחפץ בהצדקה"?

זו. והביאור בזה:

ב"עונות כיוצא בהן" (שהם בדומה לעונות החמורים שחייבים עליהם מיתה) יש ענינים שיכולים להיות גם בהיתר, כמו למשל כעס (שעל זה אומר לקמן בפ"ז "כל הכועס כאילו עו"ז"⁸⁰), שלפעמים אין זה עבירה, ואדרבה: "חייב לכעוס עליהם"⁸¹. ובמילא יכול להתעורר ספק אם הכעס ה' בהיתר או באיסור⁸². ועל זה אומר רבינו הזקן ש"אשר כל לב יודע כו'" — שהלב יודע אם הדבר ה' באיסור.

אך נשאלת השאלה: הרי יתכן שתהי' לו טעות, ובפרט שנוגע בדבר, ואע"פ שנדמה לו שהי' באופן המותר, הנה לאמיתו של דבר הי' הכעס באיסור, וא"כ, איך יכול לסמוך על ידיעתו?

ועל זה מדגיש רבינו הזקן: "לב יודע מרת נפשו" — שאין זו ידיעת השכל, אלא הרגש הקשור עם הנקודה העצמית שבנפש שנאחזת בלב⁸³, ובנקודה זו לא שייך טעות⁸⁴.

וכפי שמצינו לדינא בנוגע ליוהכ"פ⁸⁵ [והרי גם יוהכ"פ קשור עם

"להראות", כי הטעם שצריך לרגוז הוא בכדי שהתלמידים יראו שהוא רוגז (והיכא שיכול להטעותם, אסור לו לרגוז), ונקט אדה"ז הטעם והתכלית ד"לרגוז" (משיחת ש"פ פינחס תשכ"ח ס"ח ואילך (תו"מ חנ"ג ע' 322 ואילך. וש"נ)).

82) וספק זה (משא"כ ספק שמצד שכחה וכדומה) שייך רק ב"שאר עונות כיוצא בהן", ולא בעונות החמורים שחייבים עליהם מיתה, כמובן.

83) ראה ד"ה ובראשי חדשיכם תעריב (המשך תעריב ח"א ע' נט). וקבל היהודים תרפ"ז (קונטרס פט) פ"ז (סה"מ תרפ"ז ע' קיז).

84) ולכן כותב "אשר כל לב כו'" בענין "יחמיר על עצמו כו'" (ראה לעיל סט"ז) — דלא רק בענין של חיוב לא יטעה אלא גם בנוגע לחומרא כו'.

85) יומא פג, א. שו"ע אדה"ז אר"ח רסתרי"ח.

80) המקור לזה — ראה בהגהות הצ"צ לאגה"ת שם ובהערות שם (קיצורים והערות לתניא ס"ע לט. ריש ע' קמט). וראה גם לק"ש ח"י"ז ע' 20 הערה 33.

81) שו"ע יו"ד סרמ"ו ס"א. (וברמב"ם הל' ת"ת פ"ד ה"ה — "לרגוז").

ואי"ז סותר למ"ש הרמב"ם הל' דעות פ"ב ה"ג "יראה עצמו שהוא כועס והוא אינו כועס", כי בהל' דעות שם, שמדבר אודות בניו וב"ב או ציבור, מספיק רק שיראה. משא"כ בהל' ת"ת שמדבר אודות תלמידים שא"א להטעותם, חייב לכעוס (או לרגוז) ממש.

ומ"ש אדה"ז בסוף הל' ת"ת "חייב להראות עליהם רוגז", אין כוונתו רק להראות ולא לכעוס (כברמב"ם הל' דעות שם) — כי פשוט שרבנו הזקן לא יחלוק (ובלי הבאת שום הוכחה) על הרמב"ם והמחבר, כי אם, שמכיון שהשו"ע של אדה"ז הוא "הלכות בטעמיהן" (הקדמת בני המחבר), כותב

תשובה, ומגו דכן הוא ביוהכ"פ נמשך גם בעוד הלכות] שכאשר החולה אומר "צריך אני לאכול", ו"מאה רופאים אומרים שא"צ לאכול", הנה למרות שהרופאים הם בקיאים בחכמה, והחולה אינו יודע בשכלו, סומכים על החולה, כיון "שהלב יודע מרת נפשו".

יח. ועדיין יכולים לשאול:

הדין בנוגע ליוהכ"פ הוא בענין של אכילה, שהוא ענין מוחשי. ובזה מובן שהלב (שבו נאחז עצם הנפש) מרגיש זאת. משא"כ בנדו"ד, שמדובר אודות ענין רוחני, הנה אע"פ שמצד נפש האלקית יודע הוא, הרי כיון שנה"א היא בהעלם אצלו (שלכן נכשל בחטא, ועד לחטא שהוא "כיוצא בהם" מעונות שחייבין עליהם מיתה), איך יכולים לסמוך על ידיעתו?

ועל זה אומר רבינו הזקן: "כל לב יודע כו'", היינו, שכל לב יהודי מרגיש זאת.

וכפסק הרמב"ם⁸⁶ שכל אחד מישראל, אפילו מי "שתקפו יצרו הרע לבטל מצוה או לעשות עבירה", ועד שיש צורך שגוים יכפוהו לקיים המצוה, הנה בעת מעשה "רוצה לעשות כל המצות". אלא שהוא אינו יודע זאת, ולכן אפילו לאחר הכפי', כשמסכים לעשות המצוה, אומר "רוצה אני", ולא "חפץ⁸⁷ אני";

אבל כשמתעורר בתשובה, ש"עיקר התשובה בלב"⁸⁸,

— אפילו קודם שעשה הענינים "שיהי' לרצון לפני ה'", ואפילו קודם ש"עשה תשובה שלימה"⁴⁹, אלא רק גמר בלבו לכל ישוב עוד לכסלה,

ומכ"ש בנדו"ד, שכבר עשה תשובה שלימה, ומשתדל להיות מרוצה וחביב לפניו ית'. ובפרט שאינו מסתפק ב"חטאך בצדקה פרוק"⁴⁵, ורוצה "לתקן נפשו להשיבה אל ה' בתשובה מעולה מן המובחר" — מתעוררת אצלו הנקודה העצמית שבלב, שמצדה נוגעים הענינים של רע ("מרת נפשו") בפנימיותו — "לב יודע", ואת הצדקת הנפש רוצה בפנימיות — "וחפץ בהצדקה",

ובכ"מ. וראה גם שו"ת הצ"צ אה"ע סי' רסג.

(88) תניא ח"א פכ"ט (לו, ב). וראה גם לעיל פ"א: "שיגמור בלבו".

(86) ה'ל' גירושין ספ"ב.

(87) ההפרש בין רצון לחפץ — ראה

לקו"ת שה"ש כח, ד. וש"נ. דרמ"צ צו, ב.

ולכן יכולים לסמוך עליו, כיון שלא שייך טעות בענינים הקשורים עם העצם.

*

יט. בפרק⁸⁹ ד' בתחלתו מביא רבינו הזקן מ"ש בזהר⁹⁰ שבתשובה יש ב' מדריגות: תשובה תתאה ותשובה עילאה. ובהמשך לזה מביא גם מ"ש בזהר⁹¹ ש"אין תשובה מועלת לפוגם בריתו כו", ושואל על זה: "והוא דבר תמוה מאד, שאין לך דבר עומד בפני התשובה?" ומתריך: "ופי' בר"ח⁹² שכוונת הזהר שאין מועלת תשובה תתאה כ"א תשובה עילאה כו".

וצריך להבין:

כוונת רבינו הזקן בהבאת דברי הזהר "שאין תשובה מועלת לפוגם בריתו כו" היא — שבשביל זה יש צורך בתשובה עילאה (כפירוש הר"ח),

[וענין זה נוגע לו להסברה שתשובה עילאה ענינה "דיתעסק באורייתא" (שלכן יש צורך בתשו"ע לתיקון פגם הברית, דכיון שפוגם במוח, לכן התיקון על זה הוא "דיתעסק באורייתא דמחכמה נפקת", כדלהלן פ"ט)⁹³],

וא"כ, מהו הצורך באריכות כזו [להביא תחילה מאמר הזהר "שאין תשובה מועלת כו", ולהקשות ש"הוא דבר תמוה מאד כו", ורק לאח"ז להביא פי' הר"ח], בה בשעה שהי' יכול לכתוב בקיצור: "וגם מ"ש בר"ח עפ"י זוה"ק שאין תשו"ת מועלת לפוגם בריתו ומוציא ז"ל כ"א תשו"ע כו"?

כ. והביאור בזה:

בהבאת מאמר הזהר "שאין תשובה מועלת כו" — אע"פ שתשובה עילאה מועלת — כוונת רבינו הזקן להורות שתשובה סתם היא תשובה תתאה, שלכן נאמר בזהר "שאין תשובה מועלת", כיון שתשובה סתם (שהיא תשו"ת) אינה מועלת.

91) ראה זח"א ריט, ב.

92) שעה"ק פי"ז (ד"ה עם היות).

93) ראה שיחת יום שמח"ת סי"ט (לקמן

ע' 193 ואילך).

89) מכאן עד סוסכ"א — הוגה ע"י כ"ק

אדמו"ר שליט"א (באידיש), ונדפס בלקו"ש

חל"ט שם ע' 201 ואילך. במהדורא זו

ניתוספו איזה ציוני מ"מ ע"י המו"ל.

90) ראה זח"ג קכב, א.

מה נוגע לרבינו הזקן להשמיענו שתשובה סתם היא תשובה תתאה?

ובכן: נתבאר לעיל⁹⁴ שבאגה"ת רוצה רבינו הזקן להבהיר כיצד "קרוב מאד" לכל אחד מישראל להגיע לתשובה. וכיון שלתיקון פגם הברית יש צורך בתשובה עילאה, יכולה להתעורר השאלה: תשובה עילאה היא מדריגה נעלית, שאינה בנקל כ"כ, וא"כ, איך "קרוב מאד" לכל אחד מישראל לתקן החטא דפגם הברית?

ולכן מביא רבינו הזקן שבאותו זהר שבו נאמר (לפי פי' הר"ח) שתשו"ת אינה מועלת לפוגם בריתו, קורא תשו"ת בשם תשובה סתם. וכיון שתשובה מכפרת על כל החטאים, עכצ"ל שגם תשו"ת (הנקראת בשם תשובה סתם) מכפרת אפילו על פגם הברית⁹⁵. ומ"ש בזהר שאין תשובה (תתאה) מועלת לפוגם בריתו — הרי זה רק בנוגע לתיקון הפגם, אבל כדי שיחדל להיות רשע ("אויס רשע"), ולפעול שבירת מחיצה של ברזל המפסקת בינו לאביו שבשמים (שכל זמן שישנה מחיצה זו "א"א להתחיל לעבוד ה'"⁹⁶) — הרי זה נעשה גם ע"י תשובה תתאה.

כא. ועוד ענין בזה:

מזה שתשובה תתאה נקראת בשם תשובה סתם, מוכח, שהיא כוללת את כל הבחינות שבתשובה⁹⁷.

ו"כמשנת"ל⁹⁸ אודות ד' הפסוקים שבהם נרמזים כל ד' הבחינות שבתשובה, שמביא רבינו הזקן⁹⁹ בנוגע לתשובה "לבל ישוב עוד לכסלה למרוד במלכותו ית" — כיון שגם התשובה דה' תתאה, בחינת מלכות, כוללת את בחינות התשובה שבכל ד' האותיות].

והביאור בזה:

תנועת התשובה היא (לא תנועה של התפשטות ומציאות, אלא

— כללות כח נפשו החיונית).

מהמבואר בתניא שם הטעם שצדקה נקראת מצוה סתם "מפני שהיא עיקר המצות מעשיות ועולה על כולנה", מובן שעד"ז הוא גם בנוגע לתשו"ת. וראה לקמן הערה 100.
98 ש"פ וילך סי"ד ואילך (לעיל ע' 41 ואילך).
99 לעיל פ"א.

94 ש"פ האזינו סכ"ט; סל"ז (לעיל ע' 83; ע' 90).

95 להעיר מח"א פ"ז (יב, סע"א).

96 תניא ח"א פ"ז.

97 וע"ד המבואר בח"א פל"ז (מח, ב) הטעם שצדקה נקראת בשם מצוה סתם לפי שבה נכללים כל המצות (כי בכל מצוה מתעלה רק כח אחד מנפש החיונית, ובצדקה

אדרבה) יציאה מעצמו, ביטול מציאותו הקודמת (ותנועה זו היא גם¹⁰⁰ הדרגא התחתונה שבתשובה: "יעזוב רשע דרכו וגו'"¹⁰¹ — לעזוב (ולצאת מ)דרכו). וכיון שתנועת התשובה היא ביטול, לא שייך לחלק בין תשו"ת לתשו"ע.

וע"ד הידוע¹⁰² בענין ההפרש שבין אהבה ליראה, שבאהבה, כיון שענינה מציאות והתפשטות, הנה כל מדריגה שבה היא ענין בפ"ע. משא"כ יראה, כיון שענינה ביטול, אי אפשר לחלק בין יראה תתאה ליראה עילאה, כי עצם מהות היראה — תנועת הביטול — היא בשניהם, בשוה.

ועד שאפילו יראת העונש (ולא רק יראה מהעונשים שלמעלה, אלא יראת הרצועה, שמתירא שבו"ד יכה אותו), להיותה תנועה של יראה וביטול, הנה פנימיותה ואמיתית מהותה היא היראה מהקב"ה — יראת הרוממות. אלא שמצד ההעלם והסתר של הגוף, ונה"ב, נדמה לו שמתירא מהעונש¹⁰³.

[וכפסק הרמב"ם⁸⁶ שכאשר יהודי מקיים מצוה בחשבו שעושה זאת בגלל שגוים מכריחים אותו לעשותה, פוסקת התורה שעשיית המצוה בפנימיות היא מצד רצון הנשמה לעשות כל המצוות].

וכמו ביראה, עד"ז הוא גם בתשובה¹⁰⁴, שגם המדריגה התחתונה שבתשובה, ואפילו תשובה מצד יראת העונש (ששב בתשובה בכדי שלא ייענש), פנימיותה ואמיתתה — התשובה שמצד עצם הנשמה¹⁰⁵ ששבה

100) ואדרבה: מכיון שבבחי' זו לא ישנו ענין הגילויים, הרי בה דוקא ה"ביטול" הוא ביותר, שע"י התשובה הוא יוצא לגמרי ומתבטל ממהותו הקדום (משא"כ בתשו"ע, מכיון שהתשובה הוא מצד הרגש גילוי אור העליון, הרי גם בעת התשובה (והביטול) יש בה התערבות הרגש האדם). וראה ד"ה שובה תרע"ג קרוב לסופו (המשך תער"ב ח"א ע' קמו ואילך), שהתשובה דבחי' נפש מגעת למעלה יותר מהתשובה דבחי' רוח ונשמה. עיי"ש.

101) ראה ד"ה ויחלום תש"ח פ"ו (סה"מ תש"ח ע' 84 ואילך). וראה גם אתהלך לאזניא ע' לא. 104) ולהעיר שעיקר התשובה היא על היראה — ד"ה שופר חצרות פ"ט ויו"ד (סה"מ תרצ"ט ע' 8 ואילך). וראה גם סה"מ תקס"ב ח"א ע' רעז ואילך.

105) ראה ד"ה שובה שם, שהתשובה — בכל הבחינות שבה — היא מצד עצם נקודת היהדות, דוגמת בחי' הכתר. אלא שתשובה דבחי' נפש היא מצד בחי' כתר דעשי', דבחי' רוח — כתר דיצירה, ודבחי' נשמה — כתר דבריאה. וכיון שבבחי' הכתר כל הבחינות מהותם אחד (כידוע בענין השתל' הכתרים זמ"ז), נמצא שכל הבחינות שבתשובה — מהותם אחד (ראה גם לעיל ע' 60).

100) ואדרבה: מכיון שבבחי' זו לא ישנו ענין הגילויים, הרי בה דוקא ה"ביטול" הוא ביותר, שע"י התשובה הוא יוצא לגמרי ומתבטל ממהותו הקדום (משא"כ בתשו"ע, מכיון שהתשובה הוא מצד הרגש גילוי אור העליון, הרי גם בעת התשובה (והביטול) יש בה התערבות הרגש האדם). וראה ד"ה שובה תרע"ג קרוב לסופו (המשך תער"ב ח"א ע' קמו ואילך), שהתשובה דבחי' נפש מגעת למעלה יותר מהתשובה דבחי' רוח ונשמה. עיי"ש.

101) ישע"י נה, ז.

102) ראה תו"א ויקהל (בהוספות) קיד, ד. ביאורו"ז לאדהאמ"צ אמור פא, א"ב. קונטרס העבודה פ"ג (ע' 18).

להקב"ה — "והרוח תשוב אל האלקים אשר נתנה"¹⁰⁶. אלא שמצד הקליפה של הגוף ונה"ב שמסתירה על הנשמה, נדמה לו שעושה תשובה מצד יראת העונש.

וכיון שגם תשובה תתאה כוללת את כל הדרגות שבתשובה, הרי מובן, שגם על ידה נעשה (בהעלם ובפנימיות) התיקון על פגם הברית. והצורך בתשובה עילאה (בגילוי) הוא בכדי שתיקון החטא יהי גם בגלוי. כן י"ל בדא"פ. ועצ"ע.

*

כב. בהמשך¹⁰⁷ הפרק מביא רבינו הזקן את הפסוק¹⁰⁸ "כי חלק הוי' עמו וגו'", ומפרש: "חלק משם הוי' ב"ה".

ולכאורה אינו מובן: מה מחדש בזה — הרי הפירוש הפשוט ד"חלק ה'" הוא חלק משם הוי', ומהי כוונתו בהוספה "חלק משם הוי' ב"ה"?

ואין לומר שכוונתו בהוספה זו להדגיש דיוק הכתוב "חלק הוי' עמו", שבנ"י הם (לא סתם חלק מהקב"ה, אלא) חלק משם הוי',

— שהדגשה זו נוגעת לענין המבואר להלן שמקור הנשמות הוא מ"ויפח"¹⁰⁹, "מאן דנפח מתוכו נפח"¹¹⁰, ולכן צריך להדגיש שבנ"י הם חלק משם הוי' ב"ה, כיון ש"שם הוי' מורה על פנימיות החיות" (כפי שממשיך שם) —

כי, בשביל זה הי' מספיק לומר "חלק מהוי' ב"ה", שהרי כשמביא הפסוק "כי חלק ה' עמו" ומבאר "חלק מהוי' ב"ה", ברור כבר שהכוונה היא (לא סתם חלק מהקב"ה, אלא) חלק ממדרגת האלקות שנקראת הוי' דוקא.

וממ"ש "חלק משם הוי' ב"ה", ברור שכוונתו להדגיש את ענין השם. ואינו מובן: (א) הוי' הוא א' מז' שמות¹¹¹, וא"כ, מה מחדש רבינו הזקן בפירושו "חלק משם הוי' ב"ה"? (ב) מה נוגע להענין המבואר בפרק זה להדגיש "שם הוי'?"

(108) האזינו לב, ט.

(109) בראשית ב, ז.

(110) נסמן ב"מ"מ, הגהות והערות קצרות ב"לקוטי פירושים" לתניא רפ"ב (ע' לו).

(111) שבועות לה, סע"א.

(106) קהלת יב, ז. וראה לקו"ת ר"פ

האזינו. ובכ"מ.

(107) מכאן עד סוסכ"ה — הוגה ע"י כ"ק

אדמור"ר שליט"א (באידיש), ונדפס בלקו"ש שם ע' 207 ואילך. במהדורא זו ניתוספו איזה ציוני מ"מ ע"י המו"ל.

וקושיא חזקה יותר: הבאת הפסוק "כי חלק הוי' עמו" היא כדי לבאר מעלת ישראל שהם מפנימיות החיות (לא ככל הנבראים, ואפילו מלאכים, שהם מחיצוניות החיות — שם אלקים), וא"כ, מה נוגע להדגיש "חלק משם הוי' ב"ה", ש"שם" היינו הארה בלבד?

כג. ויובן בהקדים קושיא נוספת:

הענין שמקור נשמות ישראל הוא מ"ויפח", ו"מאן דנפח מתוכי" נפח" — מביא כבר רבינו הזקן בתניא לפנ"ז (בח"א רפ"ב), ושם אינו מביא הפסוק "כי חלק הוי' עמו". ולכאורה, כיון שהענין ד"ויפח", שנשמות הם מבחי' הפנימיות, מיוסד על הפסוק "כי חלק הוי' עמו" (שלכן מתחיל באגה"ת כאן בפסוק זה, ורק לאח"ז מביא "כדכתיב ויפח כו"), הי' צריך להביא פסוק זה גם בפעם הראשונה (ח"א רפ"ב) שמבאר שנשמות הם מבחי' הפנימיות?

וקושיא חזקה יותר: בתניא ח"א שם מתחיל: "ונפש השנית בישראל היא חלק אלוקה ממעל ממש", ועל זה מביא ראי' — "כמ"ש ויפח באפיו כו". ואינו מובן: "אלוקה" ו"הוי'" הם ב' שמות שונים, והוי' הוא למעלה מאלוקה, כידוע ששם הוי' הוא שם המיוחד ושם העצם¹¹². וא"כ, איך מתאימים ב' הענינים: באגה"ת מבאר ש"ויפח" (שממנו נלקחים הנשמות) הוא "הוי'", ובח"א מבאר ש"ויפח" הוא "אלוקה"?

כד. והביאור בזה:

ב"הוי'" יש בכללות ב' מדריגות: (א) כפי שהוא א' מז' שמות שאינם נמחקים¹¹¹, אלא שבין השמות גופא הוא שם המיוחד. (ב) כפי שהוא למעלה מבחינת שם. וכידוע¹¹³ שיש מדריגת שם הוי' שאין בו אותיות כלל.

ולכן מפרש רבינו הזקן בכתוב "חלק הוי' עמו" "חלק משם הוי' ב"ה", היינו, שנשמות הם חלק (לא ממדריגה בהוי' כפי שהוא שלמעלה מבחי' שם, אלא) משם הוי'.

ועפ"ז מובן שהענין המבואר בח"א פ"ב אינו סותר לענין המבואר

(113) ראה גנת אגוז (להר"י גיקטליא) חלק הראשון שער ההוי' (ד, א). הובא בשל"ה, א, ונתבאר בסה"מ תרנ"ט ע' שפר. המשך תרס"ו ע' תלא.

(112) סוטה לח, א. סנהדרין ס, א. כס"מ הלי' ע"ז פ"ב ה"ז. פרדס שי"ט. מו"נ ח"א פס"א ואילך. עיקרים מ"ב פכ"ח.

באגה"ת כאן — כי, גם "חלק אלוהה ממעל" מורה על דרגא נעלית ביותר, כפי שמבאר הצ"צ בהגהותיו לתניא¹¹⁴ הפירוש ד"חלק", ד"אלוקה" וד"ממעל"; ולאידך גיסא, גם "חלק הוי' עמו" פירושו חלק מ"שם הוי'". ונמצא, שבב' המקומות מדובר אודות אותה מדריגה (וכפי שהצ"צ בהגהותיו שם מקשר את הענין ד"חלק אלוהה ממעל" עם הענין ד"חלק הוי' עמו").

ועפ"ז מובן גם הטעם שבאגה"ת מביא הפסוק¹⁰⁸ "כי חלק הוי' עמו", ובח"א משתמש בלשון הפסוק¹¹⁵ "חלק אלוהה ממעל": באגה"ת, כיון שנוגע לו הענין דשם הוי' (כדלהלן), לכן מביא את הפסוק "כי חלק הוי' עמו". ובכדי שלא תהי' טעות בכוונה — מפרש "חלק משם הוי' ב"ה"; משא"כ בח"א שנוגע לו (לא הענין דשם הוי', אלא רק) שנשמות הם מבחי' הפנימיות, משתמש בלשון "חלק אלוהה ממעל".

כה. בהמשך הפרק, לאחרי שאומר ש"שם הוי' מורה על פנימיות החיות שהיא למעלה מעלה מבחי' האותיות", מתחיל: "וביאור הענין כו", ומבאר שהשייכות של הנשמות לשם הוי' היא (לא רק מצד כללות שם הוי', שמורה על פנימיות, אלא גם) לפי שבנשמות ישנם כל ד' האותיות של שם הוי'.

וענין זה בא בתור הקדמה להמבואר בפרקים הבאים¹¹⁶, שע"י החטא פוגמים בכל ד' אותיות שם הוי', דכיון שבאיש ישראל ישנם כל ד' האותיות, הרי ע"י מעשה החטא (שכל מעשה קשור עם כל כחות נפשו¹¹⁷), ה"ה מוריד את כל ד' האותיות.

ולכן נוגע לו להדגיש "חלק משם הוי' ב"ה", כיון שענין הפגם שייך רק בבחי' שם, בד' האותיות; משא"כ בעצם הוי' שלמעלה מבחי' שם, לא שייך פגם.

וכיון שנשמות ישראל מושרשות בהעצמות (שלמעלה משם הוי'), לכן צריך להדגיש שכאן מדובר אודות הענין כפי שהם "חלק משם הוי'", שדוקא שם שייך בחינת הפגם כו'; משא"כ מצד עצם הנשמה המושרשת

114 קיצורים והערות לתניא ס"ע עב 116 ספ"ז. וראה שיחת ש"פ וילך ואילך.
שבעה 98, שבכל חטא פוגמים בכל ד' האותיות.

115 איוב לא, ב.

117 כנ"ל שם.

בעצמותו ית', הנה אפילו בשעת החטא כו' הרי היא "חבוקה ודבוקה
בך"¹¹⁸.

כו. כ"ק אדמו"ר שליט"א הזכיר גם אודות הכינוס של צעירי
חב"ד, שיהי' בדרכי נועם ובדרכי שלום, ויהי' מזה קידוש שם שמים
וקידוש שם ליובאָוויטש.

[לאחרי ברכת המזון צוה כ"ק אדמו"ר שליט"א להכריז, שלא
ידחפו, אלא כל אחד ישאר לעמוד על מקומו לתפלת מעריב.

וקודם חלוקת כוס של ברכה אמר: אם רוצים שאחלק "כוס של
ברכה" — אזי לא ידחפו, כי באם ידחפו, אמסור למישהו אחר לחלק,
ובמילא לא ידחפו!...].

